

Berzsenyi Dániel

Dánia – Észak őrzője

A dán védelempolitika alapjai és fontosabb stratégiai dokumentumai

Ha egy pillantást vetünk Európa térképére, jól látható a Dán Királyság kontinentális elhelyezkedéséből fakadó geostratégiai jelentősége. A Jütland-félsziget északról határoló Skagerrak, valamint a keletre található Kattegat tengerszorosok egyértelműen a Balti-tenger kapujaként funkcionálnak, s az ország stratégiai súlyát tovább növelik a fennhatósága alatt álló tengerentúli területek. Grönland – kiterjedését tekintve a világ legnagyobb szigeteként – Dánia autonóm tartománya, mintegy 55 ezer lakossal. Bár stratégiaileg fontos területen, az Arktisz és az Atlanti-óceán északi térsége között helyezkedik el, önálló hadereje nincs, védelmét a dán fegyveres erők látják el. Dánia másik, geostratégiaileg jelentős autonóm területe a 18 szigetből álló Feröer-szigetek, amely a Norvég-tenger és az Atlanti-óceán északi térsége között található, lakossága meghaladja a 48 ezer főt, védelméről pedig szintén a dán fegyveres erők gondoskodnak.

A második világháborúban Dánia semlegessége nem tartott sokáig, mivel 1940 és 1945 tavasza között német megszállás alatt állt, Feröert és – az 1944-es függetlenségéig szintén dán fennhatóság alatt álló – Izlandot pedig brit erők szállták meg a németek feltartóztatása érdekében. A háborúban szerzett tapasztalatok, illetve a Szovjetunió jelentette veszély arra sarkallta Dániát, hogy felhagyjon semlegességi politikájával, így lett az ország alapító tag az ENSZ-ben és később a NATO-ban is. Ugyanakkor a szövetségben betöltött szerepe leginkább amerikai érdekeket szolgált a hidegháború éveiben, aminek következtében a védelmi kiadásait alacsonyan tartotta, és sokáig „vonakodó szövetségesként” tartották számon. Mindez megváltozott a hidegháborút követően, ahogy arra Jens Ringsmose és Sten Rynning is utal *A kifogástalan szövetséges?* című tanulmányában.¹ Az ezredforduló környékén egyre komolyabb viták alakultak ki a NATO-n belül megjelenő kettősséggel kapcsolatban, amelyeknek középpontjában a biztonságteremtő és biztonságfogyasztó államok közötti ellentétek álltak. Ennek hatására Dánia a transzatlanti biztonság fenntartásában betöltött szerepének megerősítése érdekében rendkívüli mértékben átalakította haderejét, és széles körű politikai hajlandóságot mutatott a nemzetközi műveletekben – így a Balkánon és Afganisztánban – történő aktív szerepvállalásra, amivel jelentősen növelte nemzetközi súlyát a szövetségben belül és kívül egyaránt.

1 Ringsmose, Jens – Rynning, Sten: *The Impeccable Ally? Denmark, NATO, and the Uncertain Future of Top Tier Membership*. In Hvidt, Nanna – Mouritzen, Hans (eds.): *Danish Foreign Policy Yearbook 2008*. DIIS, Koppenhága, 2008, 55–84. o. (2013. 06. 15.)

Ehhez szükség volt a dán haderő átalakítására, ami az 1990-es évek közepétől nagyon lassan haladó folyamat volt, így csak a 2004-ben megjelent védelmi stratégiai dokumentum² indította el azokat a valódi változásokat, amelyek a 2005–2009 közötti időszakra meghatározták a dán védelem alapjait. A dán védelmi képességek fenntartásában és fejlesztésében, valamint a haderő transzformációjában mérföldkőként számon tartott dokumentumot 2009-ben újabb követte.³ Legfontosabb feladatként a megkezdett átalakítás folytatását, míg legjelentősebb kihívásként a fegyveres erőkre háruló feladatok és a rendelkezésre álló erőforrások közötti egyensúly megteremtését jelölte meg. Az átalakítással járó rendkívüli pénzügyi terhek miatt kialakult finanszírozási problémák megoldása kiemelt szerephez jutott. Bár a 2009-ben kiadott dokumentum a 2014-ig terjedő időszakra vonatkozott, 2012. november 30-án megjelent a jelenleg is hatályos dán stratégiai védelmi dokumentum.⁴ Ez szigorú csökkentést ír elő a védelmi költségvetés számára: 2015–2017 között éves szinten több mint 2,7 milliárd dán koronával kell mérsékelni a kiadásokat az államháztartási egyensúly megtartásához történő hozzájárulás jegyében. Az általános védelmi stratégiai dokumentumokon túl érdemes kiemelni a fegyveres erőket érintő ágazati, illetve alacsonyabb szintű stratégiákat is. Ezek szólhatnak regionális kérdésekről, mint például a *Dán Királyság arktiszi stratégiája, 2011–2020*,⁵ vagy olyan globális kihívásokról, mint a *Dán kalózkodásellenes stratégia, 2011–2014*,⁶ illetve a *Dán humanitárius műveleti stratégia 2010–2015*.⁷

A dán védelmi képességek

A dán haderőben a The Military Balance 2013 adatai alapján összesen 16 450 fő teljesít szolgálatot, a tartalékosok száma pedig eléri az 53 500 főt. A méreteit tekintve kisebbek közé tartozó haderőben ugyanakkor megtalálható mind a három klasszikus haderőnem, így a szárazföldi, a tengeri és a légi erők egyaránt. Az állomány sorozott és önkéntes katonákból áll, az alapkiképzés időtartama 4 és 12 hónap között változik, nők csak önkéntes alapon lehetnek a haderő tagjai. A katonapolitikai döntéshozatal prioritásai között szerepel az egyébként is magas színvonalú kiképzés további fejlesztése, illetve az elavuló technika cseréje. Utóbbi kapcsán Dánia részt vesz az F–16-os vadászpilóta gépek leváltását célzó F–35 programban.

2 *Defence Agreement*. Danish Ministry of Defence, Koppenhága, 2004. 06. 10. (2013. 06. 15.)

3 *Danish Defence Agreement, 2010–2014*. Danish Ministry of Defence, Koppenhága, 2009. 06. 24. (2013. 06. 15.)

4 *Danish Defence Agreement, 2013–2017*. Danish Ministry of Defence, Koppenhága, 2012. 11. 30. (2013. 06. 15.)

5 *Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic, 2011–2020*. Koppenhága, 2010. (2013. 06. 15.)

6 *Strategy for the Danish Counter-Piracy Effort 2011–2014*. Koppenhága, 2010. (2013. 06. 15.)

7 *Strategy for Danish Humanitarian Action 2010–2015. Addressing Vulnerability, Climate Change and Protection Challenges*. Koppenhága, 2009. (2013. 06. 15.)

A dán fegyveres erők képességei

<p>Fegyveres erők</p> <ul style="list-style-type: none"> – Szárazföldi erők: 7950 fő – Haditengerészet: 3000 fő – Légierő: 3050 fő – Központi törzs: 2450 fő – Félkatonai erők: nincs – Tartalékos: 53 500 fő – Űreszközök: nincs 	<p>Légierő</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 parancsnokság alá szervezve – F-16 AM/BM Fighting Falcon vadászrepülőgép: 45 – C-130J-30 Hercules (4) és CL-604 Challenger (3) szállító repülőgép – SuperLynx Mk-90B (7), AS550 Fennec (8) és AW101 Merlin (14) helikopter
<p>Szárazföldi erők</p> <ul style="list-style-type: none"> – 2 ezred (1 elektronikai hadviselés, 1 logisztikai) – 13 zászlóalj (2 felderítő, 1 páncélozott, 5 gépesített, 1 tüzér, 1 harci műszaki, 1 tűzszerész, 1 katonai rendőr, 1 műszaki) – Leopard 2A4/5 (55), Leopard 1A5 (5) harckocsi – Eagle 1 (22) és Eagle IV (91) felderítőjármű – CV9030 Mk II (45), M113 (439), Piranha III (111) és Cougar (40) páncélozott harcjárművek – Tüzérségi eszközök (harckocsi-elhárító és légvédelmi eszközökkel együtt): 44 – Műszaki és hídvető harckocsik, valamint aknamentesítő járművek: 35 	
<p>Haditengerészet</p> <ul style="list-style-type: none"> – Iver Huitfeldt osztályú romboló: 1 (további 2 építés alatt) – Thetis osztályú fregatt: 4 – Partvédő és járőrhajó: 9 – Aknatelepítő és aknamentesítő hajók: 7 – Logisztikai és támogatóhajók: 22 	

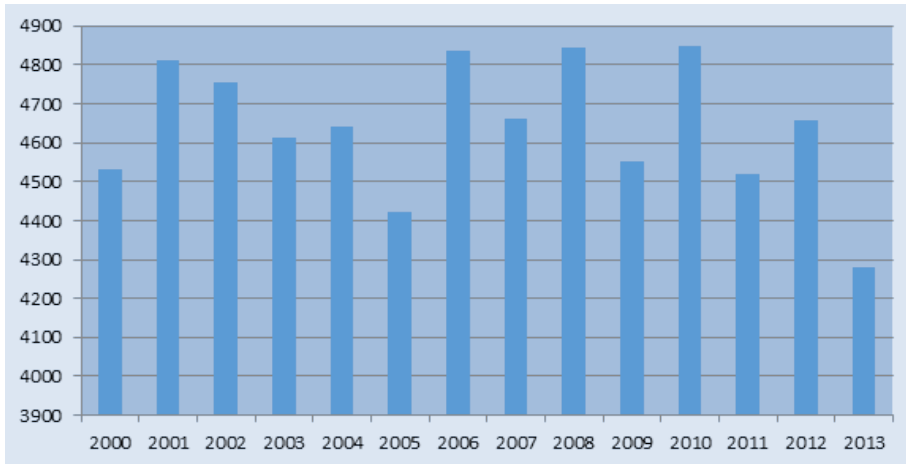
Dániának jelenleg nincs elfogadott kibervédelmi stratégiája, azonban rendelkezik számítógépes vészhelyzeti reagáló csoporttal (CERT). A szárazföldi haderőnem elektronikai hadviselési egységei felelősek az ellenséges kommunikációs csatornák zavarásáért. A tervek szerint a Dán Védelmi Hírszerző Szolgálat (*Forsvarets Efterretningstjeneste – FE*) keretein belül hoznának létre egy kibervédelemre specializált egységet, amely a katonai rendszerek és technológiák kibertámadásokkal szembeni védelméért felelne. Dánia részese az északi államokat összefogó, a kibervédelem erősítését célzó kezdeményezésnek (*Nordic Resource Network*) is.

Dánia védelmi kiadásai

Az ország méreteivel és lakosságával (5,5 millió fő) arányban álló haderő a SIPRI Military Expenditures Database adatai szerint 4,2 milliárd dolláros költségvetésből gazdálkodhat, ami az ország védelmi kiadásait a GDP-jéhez viszonyítva 1,3-1,4%-ot jelent, tehát sok más országhoz hasonlóan Dánia sem éri el a 2%-os NATO elvárást.⁸ A védelmi kiadások méretét tekintve Dánia a 15. helyen áll az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagországai között.

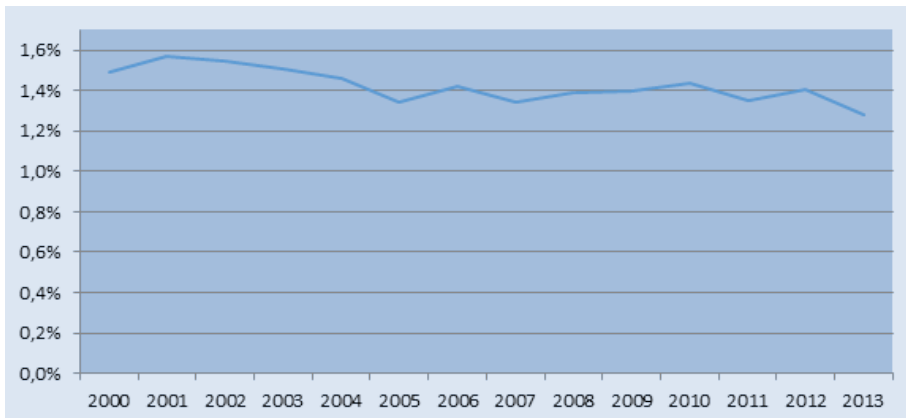
⁸ SIPRI Military Expenditure Database, 2013. 05. 10. (2013. 06. 15.)

Védelmi költségvetés (millió USD)

Forrás: SIPRI Military Expenditure Database, 2013

A védelmi költségvetés GDP-hez viszonyított aránya (2000 és 2013 között)

Forrás: SIPRI Military Expenditure Database, 2013

A SIPRI adataiból kivehető, hogy a 2013-as az elmúlt tizenkét év legalacsonyabb védelmi költségvetése. Még a dán fegyveres erők átalakítását elindító védelmi stratégiai dokumentum 2004-es megjelenését követően is több mint 4,4 milliárd dollár volt a védelmi költségvetés, és bár az átalakítás költségei miatt a következő évben jelentősen emelkedtek a védelmi kiadások, az elmúlt hat év egyfajta ciklikusságot mutat egészen a jelenlegi minimumig. Az évről évre bekövetkező változások akár több száz millió dollár kilengést is jelentenek, amennyivel éppen növekedtek, vagy csökkentek a védelmi kiadások; de összességében elmondható, hogy a 2000-es évek eleje óta a dán védelmi költségvetés lassan, de biztosan csökkenő tendenciát mutat a GDP-hez viszonyítva.

A dán fegyveres erők reformja és jövője

Mint arra korábban utaltunk, a dán haderő átalakítása egészen az 1990-es évekig nyúlik vissza. Az eredetileg területvédelemre berendezkedett, sorkötelezettségen alapuló haderő átalakulásának első jele a Dán Nemzetközi Dandár megalakítása volt, amely egy könnyen mobilizálható, expedíciós haderő képét vetítette előre. Bár a haderő 1948 óta részt vett hagyományos ENSZ-békefenntartó missziókban, a 4500 fős expedíciós dandár létrehozása tükrözte azt a jelentős változást, amelyet az európai biztonsági környezet átalakulása és a NATO-nak az észak-atlanti térségen túlterjedővé vált szerepvállalása egyaránt megkövetelt. A szövetségi területeken kívüli műveletek előtérbe kerülésével Dánia kifejezetten ambiciózus célt tűzött ki egy 1500 fős kontingens folyamatos nemzetközi műveletben tartásával. Ugyanakkor az alapvető struktúra továbbra is sorozott állományra épült, a mozgósítás pedig csak területvédelmi feladatok esetén volt lehetséges. A haderő hidegháborús kihívásokhoz igazított struktúrája még egy bő évtizedig megmaradt, mivel a politikai döntéshozók a transzformáció helyett inkább a védelmi kiadások csökkentésére koncentráltak.

Az 1995–1999-es védelmi stratégiai dokumentum ugyan kiemelt néhány prioritást a haderő nemzetközi szerepvállalására vonatkozóan, így a költségvetés egy részét kifejezetten missziós tevékenységekre allokálták, és néhány, az új típusú feladatok végrehajtásához szükséges eszköz is beszerzésre került, de a NATO napirendjén kiemelt helyen szereplő transzformáció Dániában továbbra is csak félgőzzel folyt, és a döntéshozók a lehető legolcsóbb megoldást keresték. Annak ellenére, hogy egyre jelentősebb nyomás nehezedett az országra a NATO és elsősorban az Amerikai Egyesült Államok részéről a magas készségű, nemzetközileg is alkalmazható képességek kifejlesztésére,⁹ a dán haderő még mindig területvédelemre volt berendezkedve. A 2004-es védelmi stratégiai dokumentum által előírt gyökeres változások teljes egészében megfeleltek a NATO Transzformációs Parancsnokság által megfogalmazott átfogó javaslatoknak és elvárásoknak. Az elfogadott haderőstruktúra nagymértékben hasonlított arra, amit a NATO védelmi tervezői az 1990-es évek vége óta ideálisnak tekintettek, és a megvalósulás még úgy is lehetséges volt, hogy a dán védelmi kiadások relatíve alacsonyok maradtak. A 2004-es változások kulcsa a védelmi költségvetés okosabb és hatékonyabb módon történő felhasználása volt, aminek eredményeként a dán haderő mintegy 60%-a bevethetővé, 10%-a pedig műveletben tartatóvá vált, ami meghaladta az akkori NATO-elvárásokat.

A NATO és a szövetséges államok nyomásgyakorlásán túl a dán haderőreformban jelentős szerepe volt a politikai akarat megváltozásának, amelynek első jeleit 1999-ben tapasztalhatta a világ, amikor Dánia a korábbi ENSZ-központú szemléletmóddal szakítva szerepet vállalt a Jugoszlávia ellen ENSZ-felhatalmazás nélkül indított légi háborúban. Bár Koppenhága már az 1990-es években is folyamatosan biztosított katonai erőket a nemzetközi béketámogató műveletekhez, és ez 2001-et követően sem változott meg, szintén a politikai akarat változására utal, hogy a hagyományos béketámogató műveleteken túl Dánia egyre több felkelés elleni műveletben is szerepet vállalt, és részt vett az afganisztáni és iraki reguláris hadviselésben egyaránt.

9 Vö. *Defence Capabilities Initiative (DCI)*, 1999 és *Prague Capabilities Commitment (PCC)*, 2002. nato.int, 2013. 06. 11. (2013. 06. 15.)

Dániának a transzatlanti biztonságban betöltött szerepe megkérdőjelezhetetlen, s ez jelentős mértékben kapcsolódik haderejének oly módon történő átalakításához, amely alkalmassá teszi a 21. századi kihívásokkal szembeni hatékony fellépésre. Ugyanakkor a nemzetközi környezet változásai komoly kihívás elé állítják a dán haderőt is, amire stratégiai szintű válaszokat kell adni. A haderő továbbfejlesztésének irányával a Koppenhágai Egyetem Katonai Tanulmányok Központja is foglalkozott. A tanulmány¹⁰ szerzői a dán biztonság- és védelempolitikát kétféle megközelítésben is értelmezték-értékeltek. Úgynevezett negatív érdekek mentén meghatározva a katonai képességekre olyan hosszú távú befektetesként tekintenek, amely az ország szuverenitását hivatott szavatolni. Ekkor a haderő legfontosabb feladata, hogy képes legyen az ország területét megvédeni. Ebből a perspektívából nézve a nemzetbiztonsági kapacitásoknak alkalmasnak kell lenniük az állampolgárok és a vállalatok, a terület, végső soron a nemzet védelmére külső támadásokkal szemben, miközben elsődleges szerephez kell jutniuk az olyan regionális kérdéseknek, mint az Arktiszon belüli határok tisztázása és a sarkvidék nemzetközi és nemzeti fennhatósága. A nemzetközi műveletek ekkor csak Dánia biztonságának erősítésére szolgálhatnak, és a haderő funkciója a nemzetközi műveletek támogatására korlátozódik. A biztonság- és védelempolitikát úgynevezett pozitív érdekek mentén definiálva azonban a dán haderő a fejlesztési segélyek és kereskedelmi politika mellett a külpolitika egyik leghatékonyabb eszköze. Ez azonban az elhúzódó stabilizációs műveletektől egészen az egyszerűbb humanitárius beavatkozásokig rendkívül sokrétű alkalmazást feltételez.

A jövő műveleti környezete eltér a 20. században kialakult zárt rendszertől, a különböző konfliktusokban teljesen eltérő lehet a győzelemhez vagy épp a bukáshoz vezető út, ezért a dán haderő képességeire vonatkozó ágazati stratégiák kidolgozása elengedhetetlen. A stratégiáknak tartalmazniuk kell a biztonságpolitikai narratívákat az adott művelet típusával kapcsolatban csakúgy, mint a konkrét célokat. A rendkívül összetett és szerteágazó biztonsági kihívások között szinte lehetetlen mindenre felkészülni, azonban a haderő forrásait jól definiált, releváns kihívásokkal szembeni védekezésre kell fordítani. Ezek alapján a tanulmány szerzői négy alternatív modellt vázoltak a dán haderő kapacitásaihoz igazítva a jövő műveleteire, és így a dán fegyveres erők fejlesztésére vonatkozóan.

- Az egyik lehetséges alternatíva a hosszú távon alkalmazható stabilizációs erő, amely várhatóan helyi közösségekkel és nem államokkal szemben kerül alkalmazásra, így a fegyverzet inkább gyalogsági. A nehézfegyverzet csak kiegészítő elemként jelenik meg, ugyanakkor feltétele annak, hogy a haderő a művelet egészében részt tudjon venni.
- A második alternatíva egy nemzetközi támogató erő kialakítása, amely kisebb egységekkel és különleges műveleti erőkkel rövid időn belül képes reagálni az eseményekre. Ehhez megfelelő logisztikai háttér és szállítóképesség szükséges a műveleti területen kívül és belül egyaránt.
- A harmadik alternatíva a humanitárius intervenció során telepíthető erő, amelynek elsődleges célja az ENSZ-missziók segítése. A humanitárius alkalmazáshoz nincs szükség harci repülőkre, ahogy nehézpáncélzattal ellátott szárazföldi egységekre

10 *An Analysis of Conditions for Danish Defence Policy – Strategic Choices 2012*. Center for Military Studies, University of Copenhagen, 2012. (2013. 06. 15.)

sem. Így azonban nemzeti és regionális (Arktisz) műveletekhez külön kapacitásokat kellene fenntartani.

- Az utolsó alternatíva, amelyet a tanulmány szerzői megvizsgáltak, a területvédelmi erő létrehozása klasszikus tábori hadsereg, területi légvédelem és belvízi haditengerészet kialakításával. A védelmi erők számára stratégiai előrejelző rendszer, valamint taktikai hírszerzés kialakítása és fenntartása lenne szükséges.

Bármelyik alternatíva valósul is meg akár tisztán, akár kombinált formában, a tanulmány szerzői leszögezik, hogy a védelempolitika és a védelmi tervezés legfontosabb feladata olyan flexibilis egységek létrehozása, amelyek fel vannak készülve az átszervezésre, miközben a szolgálatot ellátók világos célkitűzések és egyértelmű feladatszabás mentén végezhetik napi tevékenységüket.

Dánia a NATO-ban

A NATO és az általa biztosított transzatlanti kapcsolatrendszer Dánia biztonságának központi pillére és garanciája egyben.¹¹ Az ország kulcsfontosságúnak tartja a transzatlanti biztonságpolitikai párbeszédben a NATO szerepét, s az együttműködés legfontosabb fórumaként határozza meg a szövetséget. A dán álláspont szerint napjainkban a NATO az egyetlen olyan reális, többoldalú katonai keretrendszer, amely képes válaszokat adni bármely szövetséges ország számára egy 9/11 kaliberű támadás esetén. Ugyanakkor a NATO mint vezető nemzetközi biztonsági szervezet szerepe nem magától értetődő adottság. A NATO megfelelése az új típusú biztonsági kihívásoknak olyan képesség, amely a szövetség és a tagállamok fegyveres erőinek folyamatos átalakulásán múlik. Dánia elkötelezett, aktív szereplője a NATO transzformációjának, aminek következtében kiemelt jelentőséget tulajdonít annak, hogy részt vegyen a NATO Reagáló Erők (NRF) kötelekeinek rotációs alapú biztosításában. A szövetség további fontos szerepet tölt be a szabványosítás és az interoperabilitás megteremtésében, ami által a szervezet önmagában is a közös katonai műveleteknek egyfajta előfeltételévé válik. Annak érdekében, hogy a dán fegyveres erők képesek legyenek tartani a lépést a védelmi célú technológiák és kompetenciák fejlődésével, a NATO-val való együttműködés elsőbbségének garantálása a leghatékonyabb megoldás.

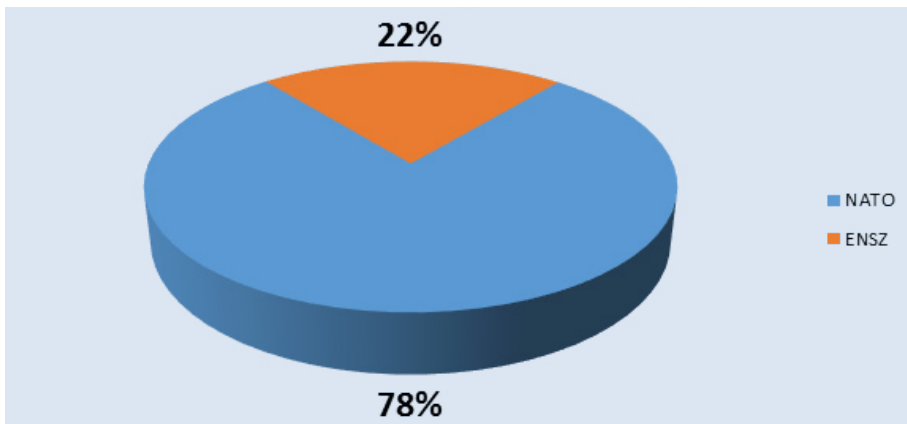
Dánia elkötelezett támogatója a NATO bővítésének, és aktív szerepet játszott már az 1990-es évek – közép- és kelet-európai országok NATO-integrációjára irányuló – erőfeszítései során is. Az ország jelentős mértékben hozzájárult a NATO Partnerség a Békéért (*Partnership for Peace – Pfp*) programjának kialakításához és későbbi elmélyítéséhez. Évente szervez különböző gyakorlatokat katonai rendészeti, kutató-mentő, légiforgalmi irányítási és más speciális képességet igénylő területeken, mint például a repülőbázisokat ért károk helyreállítása. A Pfp keretében a dán haderő évente 10-15 gyakorlaton vesz részt, amelyek között kiemelt szerepet tölt be a béketámogató műveletekre való felkészülés, ezen belül is a balti államokkal való interoperabilitás megvalósítása. Dánia jelentős szerepet tulajdonít a NATO által létrehozott Mediterrán Párbeszédnek (*Mediterranean Dialogue – MD*), valamint az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezésnek (*Istanbul Cooperation*

¹¹ *Danish Armed Forces. International Perspectives*. Danish Ministry of Defence, Koppenhága, 2004. (2013. 06. 15.)

Initiative – ICI) is, amelyek keretet adnak a két régióval megvalósítandó szorosabb védelmi együttműködésnek, nem kizárva a bilaterális partnerségek kialakulását sem.

Dánia szinte minden jelentős NATO-transzformációs kezdeményezésben részt vesz, beleértve a prágai képességfejlesztési csomagot és a már említett NRF fejlesztését. A dán hozzájárulás további célja a NATO tervezési mechanizmusának fejlesztése, amely biztosíthatná, hogy a NATO-erők még nagyobb hányada legyen műveleti területen alkalmazható, amihez a dán példa jó alapul szolgálhat. A NATO műveletekben 877 fővel vettek részt a dán fegyveres erők tagjai 2012 decemberében, ebből 35 fő a KFOR, 694 fő az ISAF kötelékében, 148 fő pedig Afrika szarvánál teljesített szolgálatot. Az ENSZ és egyéb missziókat is kalkulálva, ez nagyjából 3000 fő rotációs alapú műveleti alkalmazását jelenti, ami a 14 000 fős dán haderő esetében kifejezetten figyelemreméltó, 20% feletti arányt jelent.

A nemzetközi műveletekben részt vevő dán katonai erők megoszlása (2013)

Forrás: The Military Balance 2013

A missziós szerepvállaláshoz kötődő létszámadatokból kitűnik, hogy a nemzetközi béke és biztonság érdekében tett dán erőfeszítések Afganisztánban a legjelentősebbek. A Dánia afganisztáni szerepvállalásának 2008–2012 közötti stratégiáját bemutató dokumentum¹² alapján az ország évente 1 milliárd dán koronát költ a biztonság megteremtésére és az újjáépítésre. Ennek keretében politikai, katonai és civil értelemben is semlegesítik a fegyveres csoportokat, hogy erősítsék az afgán kormányzat fennhatóságát. Hozzájárulnak az afgán biztonsági erők létrehozásához és felszereléséhez, szerepet vállalnak az állampépítésben, valamint a demokrácia terjesztésében és az emberi jogok érvényre juttatásában. Segítik, hogy az oktatás minél szélesebb társadalmi rétegek számára legyen elérhető, és támogatják a gazdasági növekedést, a férfiak és nők foglalkoztatását, valamint az életkörülmények javítását. Annak érdekében, hogy a kitűzött célok megvalósuljanak, a dán kormány évi 10 millió dán koronát költ csak az afgán biztonsági erők kapacitásbővítésére, de más területen is számos kézzelfogható eredményt értek el. Dán közreműködéssel jött

¹² *Denmark's Engagement in Afghanistan. Executive Summary of the Government's Strategy for the Danish Political, Civilian and Military Efforts, 2008–2012.* Ministry of Foreign Affairs – Ministry of Defense, Kopenhagen, 2008. (2013. 06. 15.)

létre az Afgán Független Emberi Jogi Tanács, 44 millió tankönyvet nyomtattak, számtalan iskolát építettek, aminek köszönhetően a 2001-es 900 000 főről 2008-ra 6 millióra emelkedett az iskolába járó gyermekek száma, közülük kétmillió lány. A taposóaknáktól dán segítséggel megtisztított területek nagysága eléri a 132 000 km²-t, miközben számos infrastruktúra fejlesztését is támogatja a dán kormány közvetlen és közvetett módon egyaránt. Az eredményeket számos kihívás fenyegeti, amelyek közül kiemelt szerepet tulajdonítanak a drogkereskedelemnek. Az elmúlt években a világ ópium termelésének 93%-a származott Afganisztánból, ami jelentős mértékben veszélyezteti a dán és a nemzetközi erőfeszítéseket is. Szintén nagy kihívást jelent az a 3 millió menekült, akik főként Pakisztánban és Iránban telepedtek le átmenetileg, de a következő években várhatóan visszatelepülnek Afganisztánba, ahol azonban a helyi kapacitások nem megfelelőek ennyi ember visszafogására.

A dán arktiszi törekvések

Dánia védelmi és stratégiai helyzetének értékelésekor nem hagyható figyelmen kívül az ország Arktisszal kapcsolatos szerepe. A dán fegyveres erők stratégiai lehetőségeivel foglalkozó, már említett 2012-es tanulmány¹³ a különböző missziók ellátása mellett külön kitér a haderő arktiszi feladataira. Ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy ugyan az arktiszi tevékenységeknek nem kell szükségszerűen prioritást élvezniük a haderő többi feladatához képest, de a megváltozott körülmények új értelmet és új jelentőséget adva befolyásolják Dánia szerepét a régióban. Ezt a szemléletmódot erősíti a korábban már említett dán arktiszi stratégia is, amely szerint Dánia elhelyezkedése – Feröer és Grönland miatt – központi az Arktiszon. A stratégia az elmúlt 10 évben a régióban bekövetkezett jelentős változásokat áttekintve, négy területre fókuszálva határozza meg a legfontosabb dán érdekeket. Dánia célja, hogy a jelenlegi együttműködési fórumok stabil alapot jelentsenek a jövő konfliktusainak megoldásában is, bármilyen kihívásról vagy lehetőségről legyen szó. Alapvető fontosságúnak tartja a hajózás biztonságát, amihez elengedhetetlen a különböző megelőző intézkedések érvényre juttatása, a megfelelő kiképzés, valamint a kutató-mentő tevékenység összehangolása. Az arktiszi stratégia leszögezi, hogy a dán haderő egyik legfontosabb feladata a régióban az ország szuverenitásának biztosítása, aminek kapcsán nagy figyelmet fordítanak a bizalomépítésre és az arktiszi partnerországokkal való együttműködésre. Az arktiszi nyersanyagkincs kiaknázása a legmagasabb nemzetközi biztonsági, egészségügyi, környezetvédelmi, valamint készenléti és reagáló szabványok érvényesítésével valósulhat csak meg, és a fenntarthatóság elve elsődleges szempont kell, hogy legyen minden erőforrás kiaknázásakor. A dán kutatások a világ élvonalába tartoznak, és szilárd alapot biztosítanak ahhoz, hogy megóvják az Arktisz sérülékeny éghajlatát és természetvilágát. Mindezt azonban csak olyan széles körű nemzetközi együttműködéssel lehet(ne) megvalósítani, amelynek fókuszában az éghajlatváltozás, a környezetvédelem, a szigorú hajózási szabályozás, valamint a bennszülött lakosság jogai áll(ná)nak.

13 *An Analysis of Conditions for Danish Defence Policy – Strategic Choices 2012*. Center for Military Studies, University of Copenhagen, 2012. (2013. 06. 15.)

Az arktiszi stratégiában lefektetett célkitűzések megvalósítása érdekében tett erőfeszítésekkel a SIPRI egyik 2012-es háttéranyaga is foglalkozik, amely az Arktisz kapcsán érintett országok haderejét és a régióban található képességeket vizsgálja. Az arktiszi katonai képességeket bemutató dokumentum¹⁴ szerint Dánia 2014-ig arktiszi katonai parancsnokságot létesít, amely a grönlandi és a feröeri parancsnokságok egyesítésével Grönlandon, Nuuk településen jön létre, valamint moduláris felépítésű arktiszi reagáló erőket állítanak össze a dán haderő különböző komponenseiből. A légi erő vonatkozásában három fegyvertelen tengerészeti járőrrepülőgépet üzemeltetnek a balti régióban és Grönland partjainál, továbbá tervezik F-16-os harci repülőgépek telepítését Grönlandra, amire korábban már volt példa. A légtérellenőrzés hatáskörének javítása érdekében ismét üzembe helyezik a Thule Repülőbázist, ahol jelenleg csak az Amerikai Egyesült Államok interkontinentális ballisztikus rakétái találhatók, repülőgépek nem. A szárazföldi erők tekintetében Dánia két kisméretű katonai egységet tart Grönlandon: egy különleges művelési csoportot (*Fromandskorps*) és egy katonai járőregységet (*Slaedapatrulje Sirius*). Jelentősebb azonban Dánia haditengerészeti képessége a régióban. A jelenlegi három fregatt alkalmas az arktiszi körülmények között történő bevetésre, ahogyan a hamarosan elkészülő két új fregatt is, ugyanakkor jégtörő képességgel nem rendelkeznek. Erre a célra az 1990-es évek elején hadrendbe állított négy Thetis osztályú fregatt viszont megfelel, amelyek egy méteres vastagságig jégtörőként is alkalmazhatók. A dán haditengerészet további két kisebb méretű, azonban jobban felfegyverzett és a jéggel szemben is megerősített Knud Rasmussen osztályú járőrhajót állomásoztat a Grönland déli részén található Gronnedal bázison.

Dánia biztonság- és védelempolitikája az elmúlt évtizedben mélyen integrálódott a NATO nemzetközi válságkezelési tevékenységébe, és a dán fegyveres erők fejlesztési irányai is a többnemzeti együttműködés és képességfejlesztés korszerű követelményeit igyekeznek leképezni. Az ország földrajzi elhelyezkedése és a fennhatósága alatt álló szigetek az Arktisz térségében a szövetség számára is szinte egyedi jelentőséget, felelősséget és lehetőségeket biztosítanak a relatíve kis lakosságú, de jelentős gazdasági erőt képviselő ország számára. A tudatos haderőfejlesztés és modernizáció, a fegyveres erők rugalmas alkalmazhatóságának megteremtése az elmúlt években Dániát a NATO egyik stabil európai tagállamává, biztonságteremtővé tették, amely szerepnek a jelenleg látható trendek közül leginkább a forráshiány szabhat gátat a következő időszakban.

14 Wezeman, Siemon T.: *Military Capabilities in the Arctic. SIPRI Background Paper*, Stockholm, 2012. március. (2013. 06. 15.)